

Raimonda Mikašauskienė – humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Europos kalbų katedros lektorė
Moksliniai interesai: baltistika, veiksmažodžio istorija, lyginamoji kalbotyra
El. paštas: raisaryte@gmail.com

Raimonda Mikašauskienė: PhD in Philology, lecturer of Department of European Languages of the Faculty of Social and Humanitarian Sciences, Klaipėda University
Research interests: Baltic studies, history of verb, Comparative linguistics
E-mail: raisaryte@gmail.com

Raimonda Mikašauskienė

Klaipėdos universitetas

TRUMPOSIOS ŠAKNIES INTARPINIŲ IR STA KAMIENO VEIKSMAŽODŽIŲ MORFOLOGINĖ STRUKTŪRA SENUOSIUOSE ŽEMAIČIŲ RAŠTUOSE

Anotacija

Straipsnyje analizuojami trumposios šaknies intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai, užfiksuoti XVI–XIX a. žemaičių kilmės autorių darbuose. Šie veiksmažodžiai klasifikuojami ir aptariami pagal jų šaknies finalės tipą, kuris lemia skirtingus konstrukcinio įvairavimo modelius. Senuosiuose žemaičių raštuose užfiksuotų veiksmažodžių morfologinė struktūra įvairuoja panašiai kaip ir dabartinėse žemaičių patarmėse, tačiau randama ir nemaža skirtumų, todėl senųjų raštų veiksmažodžiai gretinami su dabartinių žemaičių patarmių duomenimis, siekiant nustatyti įvairuojančių formų lokalizaciją, paplitimo ribas bei jų chronologinę ir arealinę distribuciją, struktūros pokyčių tendencijas ir jų motyvus. Taip pat siekiama išanalizuoti ir kuo tiksliau pagal surinktus duomenis nustatyti ankstyviausią *na* kamieno vartojimo fazę bei lokalizuoti šio kamieno vartojimo ištakas. PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: žemaičių tarmė, konstrukcinis įvairavimas, intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai, šaknies finalė, *na* kamienas, morfologinė struktūra.

Abstract

The article focuses on short-rooted infixed and *sta* stem verbs attested in the works written by Samogitian authors dating back to the 16–19th century. In this article the aforementioned verbs are classified and analysed according to the type of the consonant closing the verbal root which supposedly underpins different models of their constructional alternation. The morphological structure of verbs attested in the old Samogitian scripts exhibit similar alternation models to those found in current Samogitian sub-dialects, however, there are some notable differences as well. The verbs found in old Samogitian scripts are compared to those found in Samogitian sub-dialects in order to determine the localization of alternating forms, their chronological and areal distribution as well as the tendencies and motives for their structural change. Also, an attempt is made to determine the earliest stage and localization of the use of *na* stem forms attested in the Samogitian written texts in question.

KEY WORDS: the dialect of Samogitia, constructional variation, infixes and *sta* stem verbs, final consonant of the verb root, *na* stem, morphological structure.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v25i0.1981>

Įvadinės pastabos

Šiame straipsnyje analizuojami trumposios šaknies intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai, užfiksuoti XVI–XIX a. žemaičių autorių darbuose. Žemaičių tarmės pagrindu rašytų raštų veiksmažodžiai morfologiniu aspektu tyrinėti dar labai negausiai, nors tokių tyrimų svarba neabejotina – „žemaičių tarmės turi neįkainojamą vertę lyginamajam kalbų tyrinėjimui ir kalbų istorijai. Juk jos išsaugojo begalę tokių senųjų ypatybių, kokių seniai nebeturi bendrinė kalba“ (Bukantis 2002, 12), kita vertus, žemaičių tarmėje neišvengta ir inovacinių veiksmažodžio sistemos procesų, todėl žemaitiškojo veiksmažodžio tyrimas labai svarbus visos lietuviškojo veiksmažodžio sistemos diachroniniam tyrimui – be žemaičių autorių medžiagos lietuviškojo veiksmažodžio raidos klausimas lieka išspręstas tik iš dalies. Šiuo straipsniu siekiama nors maža dalimi prisidėti prie žemaitiškojo veiksmažodžio tyrimų ir tuo papildyti jau esamus senųjų raštų duomenis¹.

Pirmieji darbai, rašyti žemaičių kilmės autorių, dienos šviesą išvydo XVI amžiuje, tačiau ne LDK aplinkoje, o Karaliaučiuje – lietuvių raštijos pradžios lopšyje. Žemaitiškųjų raštų intensyvesnė raida Didžiosios Lietuvos teritorijoje siejama su XVIII amžiumi, kai, pasak Giedriaus Subačiaus, „nelikus konkurencinio rytinio varianto, į vidurinį patekdavo ir kitų tarmių lyčių, greta rytietišku – ir žemaitišku“ (1998, 15). Svarbų vaidmenį žemaitiškųjų raštų raidos istorijoje suvaidino žemaičių bajorų noras lavintis ir vartoti savo kalbą, o jį sustiprino palankios socialinės ekonominės sąlygos, leidusios net ir valstietiškos kilmės kultūros veikėjams kartu su bajorais skleisti savo gimtosios tarmės lytis ir spaudoje. Z. Zinkevičiaus teigimu, „žemaičių tarmė XVIII a. pabaigos lietuvių raštijoje tapo tokia populiari, kad ja buvo skelbiami 1794 m. sukilėlių vadovybės atsisaukimai“ (1990, 48), o XIX a. pradžioje ši net pretendavo perimti lietuvių bendrinės kalbos pozicijas (Petreikis 2009, 102).

Šiame straipsnyje analizuojami veiksmažodžiai rinkti iš skirtingų laikotarpių žemaičių kilmės autorių raštų: XVI a. Martyno Mažvydo *Katekizmo* (1547) ir Simono Vaišnoro *Žemčiūgos Teologiškos*, dar vadinamos *Margarita Theologica* (1600) (toliau – MT), XVII a. Slavočinskio giesmyno (1646) (toliau – SG1646). XVIII a. žemaičių tarme rašytus raštus reprezentuoja 1759 m. išleistas *Ziwatas*

¹ XVI–XVII a. senųjų raštų intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių sistema jau aprašyta, žr. Mikašauskienė 2018.

Pono ir Dievo mūsų Jėzuso Christuso (toliau tekste – Zw1759) ir 1794 m. pasirodęs Mykolo Karpavičiaus *Kozonius* (toliau – MK1794), XIX a. raštų tyrimui pasirinktos Simono Stanevičiaus 1823 m. išleistos knygos *Apie darymą valgio iš kerpių* (StADWKI1823) ir *Istorija šventa* (StH1823) bei 1829 m. pasirodžiusios *Šešios pasakos* (toliau – StZP1829) ir *Dainos žemaičių* (StDŽ1829), šiam laikotarpiui priklauso ir Motiejaus Valančiaus *Palangos Juzė* (VPJ1863) bei *Vaikų knygelė* (toliau – VVK1868). Surinkti duomenys lyginti su Simono Daukanto medžiaga, pateikta elektroniniame *Lietuvių kalbos žodyne*.

Pasirinkti žemaičių kilmės autorių raštai skiriasi ne tik chronologiniu aspektu, tačiau ir patarmėmis², kurioms minėti autoriai atstovauja ar iš kurių šie yra kilę. Mažvydas, Vaišnoras, Slavočinskis ir Stanevičius, sprendžiant iš šių autorių kalbos analizės, yra pietų žemaičiai („dūnininkai“) (žr. Zinkevičius 1988, 21, 77, 169; Girdenis 1992, 51). *Ziwato*, kurį, J. Aleksandravičiaus ir J. Palionio nuomone, galima laikyti geriausia XVIII a. šiaurės žemaičių spausdinta knyga, vertėjas buvo kilęs iš pačios vakarinės Pajūrio žemaičių dalies, o konkrečiai – Kretingos apylinkių (žr. Girdenis 1972, 175; 1997, 11), šiai patarnei atstovauja ir Motiejus Valančius bei Simonas Daukantas. Šiaurės žemaičiams „dounininkams“ priskirtinas ir *Kozonius* vertėjas Mykolas Karpavičius³. Reikia pasakyti, kad Mažvydo ir Vaišnoro darbai paprastai priskiriami vakariniam, o Slavočinskio – viduriniam rašytiniam variantui. Taip yra dėl to, kad šių autorių darbai nėra rašyti grynąja žemaičių tarme, juose aptinkama nemažai aukštaitiškų elementų, tačiau šie rašytiniai paminklai vis dėlto yra svarbūs „laidai, kuriais tekėjo žemaičių kalbos turtai į literatūrinės kalbos lobyną“ (Grinaveckis 1973, 29). Šiais žemaičių kilmės autorių raštais mokslininkai remiasi tyrinėdami žemaičių tarmės raidą, jų rašytinis palikimas yra svarbus nustatant žemaičių tarmės fonetinių ir morfologinių kitimų ribas bei chronologiją (plg. Grinaveckis 1967, 161–169; Zinkevičius 1974; 1978; 1979).

Straipsnyje siekiama apibendrinti senųjų raštų duomenis – nustatyti trumposios šaknies intarpinių ir *sta* kamieno veiksmožodžių morfologinę struktūrą bei diachronijos aspektu palyginti ją su dabartinių žemaičių patarmių duomenimis, išryškinant analizuojamų veiksmožodžių sistemos kitimus ir inovacijas. Tuo tikslu remtasi žemaičių patarmių žodynais (*Šiaurės rytų dūnininkų šnektos žodynu* (toliau – ŠRDŽ), *Kretingos tarmės žodynu* (toliau – KretŽ), *Šiaurės vakarų žemaičių žodynu* (toliau – ŠVŽŽ)), *Lietuvių kalbos atlaso* (toliau – LKA) ir *Lietuvių kalbos žodyno* (toliau – LKŽ) medžiaga, kai kuriais atvejais naudotasi ir kitų senųjų raštų duomenimis.

² Apie žemaičių patarmių skiriamuosius požymius žr. Girdenis, Pabrėža 1998.

³ Remdamasis A. Girdenio duomenimis, G. Subačius lokalizuoja *Kozonius* vertėjo tarmę teritorijoje abipus Telšių (žr. 1998, 62–64).

Lietuvių kalbos intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai jau nemažai tyrinėti – tirta jų morfologinė struktūra (Kapsevičienė 2002, 102–112; 2003, 81–87; Balčiūnienė 2007; Pakalniškienė 2004, 201–210); Mikašauskienė 2015, 28–39), jie analizuoti darybos aspektu (Pakalniškienė 1996b, 49–52; 2000, 71–89), pasiūlyta ir semantinė šių veiksmažodžių klasifikacija, išskirti pagrindiniai jų semantiniai bruožai (Mikašauskienė 2018, 223). Jau atlikti morfologijos tyrimai parodė, kad intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių esamojo laiko morfologinė struktūra koreliuoja su šaknies struktūra, būtent – su šaknies finalės tipu, lemiančiu įvairių konstrukcinių modelių radimąsi (žr. Balčiūnienė 2007, 92; Mikašauskienė 2015, 36–37). Suponuojant morfologinės struktūros ir veiksmažodžio šaknies struktūros ryšį, šiame straipsnyje analizuojami veiksmažodžiai aptariami ir klasifikuojami pagal jų šaknies finalę, siekiant nustatyti, ar žemaičių autorių darbuose paliudyti veiksmažodžiai, priklausantys skirtingiems chronologiniams sluoksniams bei reprezentuojantys skirtingas autorių patarmes, iliustravo konstrukcinių morfologinės struktūros įvairavimą. Taip pat siekiama išnagrinėti ir kuo tiksliau pagal surinktus duomenis nustatyti ankstyviausią *na* kamieno vartojimo fazę bei lokalizuoti šio kamieno vartojimo ištakas.

Morfologinė struktūra

Minėtuose raštuose aptikta 40 *CVT* tipo veiksmažodžių: *bristi* „eiti per vandenį, klampią ar augalų prižėlusią vietą“, *busti* „išeiti iš miego būklės“, *džiugti* „imti džiaugtis“, *gesti* „prastėti“, *gusti* „prasti, junkti“, *justi* „jausti išorinius ir išvidinius dalykus“, 1 *kakti* „eiti, vykti“, 2 *kakti* „ganėti, užtekti“, *kibti* „kabinintis, segtis, lipti prie ko“, *kristi* „staigiai leistis žemyn, pulti; birti“, *kusti* „stiprėti, gautis, taisytis; augti, tarpti“, *kvepti* „kvipti“, *lipti* „kibti, klijuotis prie ko“, *migti* „pradėti miegoti“, *nikti* „neduoti ramybės, pulti“, *prasti* „gusti, junkti (ką daryti); pagauti prasmę“, *plikti* „netekti natūralios dangos (plaukų, vilnų, plunksnų, augmenijos, lapų)“, *plukti* „šilti, prakaituoti“, *pusti* „tinti, brinkti“, *rasti* „ieškant aptikti, užėti ką pamestą“, *rikti* „klysti; painiotis, rikti“, *sekti* „mažėti, slūgti“, *skusti* „imti skaudėti, skauti“, *sklisti* „plisti, skleistis ore, erdvėje“, *skubti* „imti skubėti“, *smegti* „lįsti gilyn, klimpti, grimzti“, *smukti* „lįsti, kristi pro ką“, *snigti* „kristi sniegui“, *sprukti* „bėgti, lėkti šalin, greitai trauktis“, *stipti* „nustoti gyventi (apie gyvulius, paukščius, vabzdžius), dvėsti, gaišti“, *šlapti* „darytis šlapiam, drėkti, mirkti“, *šlikti* „lašėti, tikšti“, *šukti* „šaukti, rikti, sušukti“, *švisti* „aušti, brėkšti“, *tapti* „darytis kokiam, virsti kuo; pasidaryti, įvykti, tiktis“, *tekti* „kliūti į dalį, būti gautam; užtekti, pakakti, netrūkti“, *tikti* „būti atitaikytam, tinkamam, geram; būti pritaikomam kokiam nors reikalui, derėti; būti pagal skonį, patikti; pasidaryti, nusiduoti, įvykti, atsitikti; pasitaikyti, būti“, *trukti* „gaišti“, *tukti* „riebėti, storėti“, *zgribti* „susiprasti, susivokti“.

Tik 17 veiksmažodžių turi paliudytas esamojo laiko formas⁴, jos pateikiamos 1 lentelėje.

CVT tipas

1 lentelė

Veiksmažodis	Intarpas	<i>sta</i> kamienas	<i>na</i> kamienas
busti	<i>pabunda</i> Zw1759 VI ₂₃		
gesti	<i>nepagenda</i> MT 245,3 <i>te gend</i> StADWKI1823 12 <i>giend*</i> VVK1868 10		
justi	<i>junta</i> Zw1759 50 ₁₁ <i>juntate</i> Zw1759 157 ₁₇ <i>pajunt</i> MK1794 6 <i>junta</i> S. Dauk.		
kakti	<i>pakanka</i> MT 138,1		
kristi	<i>krynta</i> StZP1829 6 <i>krimtantes</i> VVK1868 81 <i>krimta</i> S. Dauk.		
lipti	<i>limpancze</i> MT 230,21 <i>lympanczes</i> StADWKI1823 8 <i>lymp</i> StADWAKI1823 13		
nikti	<i>užninku</i> VPJ1863 44		
prasti	<i>fuprątnčius</i> Zw1759 159 ₃₋₄ <i>nesuprant</i> StH1823 20,12 <i>ne suprant</i> VPJ1863 38 <i>suprant</i> VVK1868 3		
rasti	<i>atranda</i> MT 192,10 <i>atrاند</i> SG1646 I 139,11 <i>atrاندafe</i> SG1646 I 131,16 <i>ne atrандu</i> Zw1759 210 ₂₃ <i>atfyrąda**</i> Zw1759 161 ₂₁ <i>yszrandu</i> StH1823 82 II,14 <i>randate</i> StZP1829 5 <i>randu</i> StDŽ1829 18 <i>atrąnda</i> VPJ1863 <i>randam</i> VVK1868 89		
rikti	<i>apsirinki</i> VPJ109		

⁴ Tai, kad analizuojami veiksmažodžiai dažniau vartojami būtuojų, o ne esamuojų laiku, lemia aprašomųjų veiksmažodžių semantika: jiems būdinga rezultatinė baigtinė įvykio reikšmė, kuri paprastai eksplikuojama būtent būtuojų laiku (žr. Mikašauskienė 2018, 92).

* Apie šiaurės žemaičių tarpe rašytiems raštams būdingą priebalsių minkštumo žymėjimą žr. Girdenis 1997, 28; Subačius 1998, 56.

** Apie dvigarsio *an* žymėjimo nenuoseklumus *Ziwate* žr. Subačius 1998, 51.

Veiksmažodis	Intarpas	<i>sta</i> kamienas	<i>na</i> kamienas
stipti	<i>stimp</i> VPJ1863 91 <i>isztimp</i> VVK1868 3		
šlapti	<i>suszłamp</i> MV17		
šukti	<i>prafchunka</i> MTP 26,4		
tekti	<i>nutenka</i> MT 222v,19 <i>pratenkantij</i> MT LIV,17–18 <i>futenka</i> MT 110v,20 <i>nepatenkančias</i> SG1646 II 2,13 <i>užtenk</i> StADWKI1823 20 <i>tenka</i> S. Dauk.		
tikti	<i>nusytynk</i> StH1823 77 I,13 <i>ysztynk</i> StH1823 82 II,27 <i>patyнк</i> StH1823 59,7 <i>netinka</i> StZP1823 27 <i>atsitink</i> VVK1868 69 <i>nutink</i> VPJ1863 102 <i>pritinkąntius</i> VPJ1863 13 <i>sutinku</i> VPJ1863 8 <i>tinka</i> S. Dauk.		
trukti	<i>trunk</i> StH1823 53,14 <i>netrunkant</i> S. Dauk.		
tukti	<i>tunka</i> StADWKI1823 25 <i>tunka</i> S. Dauk.		

Iš pateiktos lentelės duomenų matyti, kad žemaitiškųjų raštų veiksmažodžių, kurių šaknis baigiasi sprogstamuoju priebalsiu, esamojo laiko morfologinė struktūra itin stabili visuose analizuojamuose raštuose – užfiksuotos tik intarpinės esamojo laiko formos. LKŽ duomenimis, veiksmažodžio *stipti sta* kamieno lytis paliudyta S. Daukanto, tačiau iliustracinių sakinių su šia forma nepateikiama. Valančiaus ir Daukanto paliudyta intarpinė forma *krimtantes* VVK1868 81 atliepia šiaurės žemaičiuose fiksuojamą formą *krimta*, žr. 1.2.

Dabartinėse žemaičių patarmėse, kaip ir senuosiuose žemaičių raštuose, dominuoja intarpinės šių veiksmažodžių formos. Valančiaus ir Daukanto paliudytoji intarpinė forma *krimta*, fiksuojama visame šiaurės žemaičių plote (tiesa, šiaurės žemaičiai telšiškiai vartoja ir gretutinę formą *krinta* – LKŽ duomenimis, abi formos *kriṁta* || *kriṅta* vartojamos Viekšniuose bei Žemaičių Kalvarijoje), pietų žemaičiuose turi morfologinį alternantą su kitokiu šaknies vokalizmu *kreṁta*⁵. Šaknies vokalizmas su *i* būdingas ir žemaičių kretingiškių vartojamai intarpinei

⁵ Toks šaknies vokalizmo įvairavimas būdingas ir rytų aukštaičiams, plg. snenga, tenka, net strenga, lempa ir pan. (plačiau žr. Pakalniškienė 1997, 108–109. Mokslininkės nuomone, tokios rytų aukštaičių formos su *e* šaknyje laikytinos naujesnėmis, žr. ten pat).

formai *brīnda*, nors kur kas plačiau vartojama šio veiksmažodžio *a* kamieno forma *brēda* (užfiksuota KretŽ, ŠVVŽ, ŠRDŽ).

CVR tipas

Trumposios šaknies veiksmažodžių, kurių šaknis baigiasi sonantu, analizuojamuose raštuose aptikta 21: *balti* „darytis baltam, baltėti“, *bilti* „kalbėti, byloti“, *džiūti* „darytis sausam, sausėti“, *gyti* „sveikti, taisyti; įgauti, įgyti“, *griūti* „virsti, gulti, irti; lėkti, veržtis, gausiai rinktis“, *irti* „griūti, byrėti į dalis“, *kilti* „keltis aukštyn“, *kliūti* „įkliūti, pakliūti“, *milti* „imti mylėti“, *mirti* „netekti gyvybės, nustoti gyventi“, *murti* „šlapti, mirkti, težti“, *pūti* „smukti, gesti“, *senti* „darytis senam“, *svirti* „žemyn linkti, svertis“, *šalti* „būti šaltam orui, laikytis šalčiui; šaltyje būnant, ką darant pašalti“, *šilti* „eiti šiltyn, darytis šiltesniam, įgauti aukštesnę temperatūrą“, *temti* „darytis tamsu, eiti tamsyn“, *tilti* „nustoti kalbėti, rėkti, verkti, triukšmauti“, *tvinti* „kilti, daugėti vandeniui“, *žinti* „pažinti“, *žūti* „netekti gyvybės, mirti ne savo mirtimi; nustoti egzistuoti, prarasti vertę“. 17 iš šių veiksmažodžių turi paliudytas esamojo laiko formas, kurios smulkiau suskirstytos pagal finalės sonanto tipą.

2 lentelė

Finalė *m, n*

Veiksmažodis	Intarpas	<i>sta</i> kamienas	<i>na</i> kamienas
senti		<i>paſenſta</i> MT 133,12–13	
temti		<i>temstąnt</i> VVK1868 30 <i>temsta</i> S. Dauk.	
žinti		<i>paβiſtu</i> Mž 538 ₆ <i>paβiſft</i> Mž 84 ₆ <i>pažįftu</i> Zw1759 302 ₅ <i>pažįftam</i> MK1794 6 <i>yszpažįſtu</i> StH1823 18,13 <i>pažųnstama</i> StZP1829 8 <i>nepažįſta</i> M. Valanč. ^{***}	
trimti		<i>nenofitrimſtat</i> Mž 35 ₇	

Veiksmažodžiai, kurių šaknis baigiasi sonantais *m* ir *n*, visuose analizuojamuose šaltiniuose turi vienodą morfologinę struktūrą – paliudytos tik *sta* kamieno formos, morfologinių variantų neaptikta.

Šių veiksmažodžių *sta* kamieno formos fiksuojamos ir kituose senuosiuose raštuose, taip pat ir kitų žemaičių autorių darbuose. Žemaičių tarminiuose žody-

^{***} Ši santrumpa žymi tuos pavyzdžius, kurie neaptikti tirtuose Valančiaus raštuose, tačiau pateikiami LKŽ

nuose taip pat fiksuojamos tik *sta* kamieno esamojo laiko formos. Veiksmožodis *trimti* dabartinėse žemaičių tarmėse nebefiksuojamas, LKŽ teikia šio veiksmožodžio vartosenos pavyzdžių tik iš senųjų raštų.

3 lentelė

Finalė l, r

Veiksmožodis	Intarpas (?)	<i>sta</i> kamienas	<i>a</i> kamienas (?)
balti		<i>balfta</i> Zw1759 77 ₂₇	
kilti	<i>kila</i> VPJ1869 82	<i>sukilst</i> VVK1868 44 <i>pakilst</i> VVK1868 59 <i>kilsta</i> S. Dauk.	
milti		<i>fufimilft</i> Mž 62 ₁₃ <i>fufimilftas</i> MT 264,3 <i>ne fufymylsti</i> Zw1759 142 ₆ <i>ne fufymylftate</i> Zw1759 247 ₁₁	
mirti		<i>mirfcht</i> Mž 426 ₅ <i>mirfhta</i> MT 262,19 <i>numyrftu</i> Zw1759 129 ₁₇ <i>myrsztu</i> SH1823 26,30 <i>bemirsztant</i> SZP1823 26 <i>mirsztant</i> VVK1868 69 <i>miršta</i> S. Dauk.	
svirti		<i>nufwirft</i> SG1646 I 101,10 <i>svirstančiq</i> S. Dauk. <i>svirstqqs</i> M. Valanč.	
šalti			<i>szal</i> VVK1868 17 <i>nešalqs</i> M. Valanč.
šilti		<i>šilsta</i> S. Dauk.	

2.2.1. Veiksmožodžių, kurių šaknis baigiasi sonantais *l* ir *r*, morfologinė struktūra minėtuose raštuose gana stabili – dauguma jų turi konstrukciškai ikoniškas *sta* kamieno formas. Veiksmožodžių morfologinės struktūros įvairavimo atvejų pastebėta tik M. Valančiaus raštuose: veiksmožodis *kilti* šio autoriaus darbuose turi dvejopą struktūrą, plg. *-kilst* || *kila*, pastaroji veikiausiai intarpinė – tokį spėjimą leidžia pagrįsti faktas, kad žemaičiuose šio veiksmožodžio *a* kamieno forma nefiksuojama. Apie Valančiaus *Vaikų knygelėje* užfiksuotą formą *szal* spręsti kebliau – šiaurės žemaičių plote fiksuojama tiek *a* kamieno, tiek intarpinė (tiesa, pastaroji čia vartojama kur kas rečiau⁶) formos, todėl abi morfologinės struktūros

⁶ LKŽ pateikiamas tik vienas pavyzdys, iliustruojantis šios formos vartoseną šiaurės žemaičių plote: *Žiemą nesušąla, vasarą neištirpsta (akmuo)* Ms. Kad intarpinė šio veiksmožodžio forma žemaičiams nebuvo svetima, galėtų patvirtinti ir Žemaitės pavartota forma *šąla*, plg. *Pirma lijo, pliaupė, o dabar šąla* Žem.

interpretacijos įmanomos. LKŽ duomenimis, Valančius yra užfiksavęs *a* kamieno formą *nešalqs*, taigi gali būti, kad ir *Vaikų knygelėje* paliudytosios formos struktūra buvo ta pati.

2.2.2. Dabartinėse žemaičių patarmėse fiksuojama ir daugiau šio tipo veiksmažodžių esamojo laiko morfologinės struktūros variantų, kuriems būdingas geografinis pasiskirstymas: vakarų ir šiaurės žemaičių plote labiau paplitusios minėtų veiksmažodžių *sta* kamieno formos, plg. *bálsta*⁷, *kilsta*, *šilsta*, *irsta*, *svirsta*, *tilsta*. Gretutinė veiksmažodžio *šalti* forma *šálsta* šiaurės žemaičiuose pasitaiko rečiau, į pastarosios formos vartojimo plotą įeina ir dalis pietų žemaičių (Tauragė, Kvedarna, Laukuva) (žr. Kiseliūnaitė 1991, 26). Šiaurės žemaičių patarmėje vartojama ir *a* kamieno forma *šála*⁸. *Na* kamieno formos *baľna*, *šalna*, *kilna*, *svirna*, *tilna*, kurios radosi dėl metatezės (žr. Kazlauskas 2000, 328; LKA 92), būdingos pietų žemaičiams (Konstantinova 1986, 101–103), o pietų žemaičiai varniškai vartoja *na* kamieno formas *kylna*, *svyrna*, *tylna* su ilguoju *y* šaknyje⁹. Pietų žemaičių raseiniškių šnektos plote aptikta gretutinių formų *kilna* || *kýla*, *šilna* || *šýla*, *irna* || *ýra*; *sta* kamieno formos *kilsta*, *šilsta*, *irsta* konkuruoja su *na* kamienėmis *kilna*, *šilna*, *irna* apie Šilalę, Raseinius, Telšius, Plungę, Šilutę (žr. LKA, 92–93, žem. 88).

4 lentelė

Finalė *v, j*

Veiksmažodis	Intarpas	Intarpas + <i>sta</i> kamienas	<i>na</i> kamienas
džiūti	<i>džiuwanti</i> SG1646 II 55,14	<i>padziuft</i> Mž 62 ₁₉ <i>padzũfanti</i> MT XL-VII,11–12 (tegul) <i>pridziuft</i> SG II 61,5 <i>džiũst</i> S. Dauk.	<i>išdžiũna</i> S. Dauk.
gyti	<i>atgii</i> MT 260v,12		<i>atgyna</i> S. Dauk.
griūti	<i>nugruwa</i> MT 227v,1 <i>užgruwa</i> SH1823 35,1		<i>grunantis</i> VK1868 5
kliūti			<i>kliũna</i> S. Dauk.

⁷ Kretingos žodyne fiksuojamos dvejopos formos *bãla* || *bálsta*.

⁸ Šios – konstrukcinio ikoniškumo atžvilgiu neregulios – *a* kamieno formos radimąsi paaiškinti keblu. D. Kiseliūnaitės manymu, *šála* tipo formos „laikytinos senomis, o jų laikymąsi ekspansyvių intarpinių ir *sta*-kamienių formų fone gali nulemti fonomorfologinės struktūros panašumas į *kãla*, *mãla* ir taip pat galima tranzityvi vartosena: *nušalti* rankas, veidą ir pan.“ (1991, 27).

⁹ Toks šaknies balsio pailgėjimas laikytinas fonetine pietų žemaičių varniškių tarmės ypatybe, žr. Pakalniškienė 1993, 73; Zinkevičius 1966, 337.

Veiks- mažodis	Intarpas	Intarpas + <i>sta</i> kamienas	<i>na</i> kamienas
pūti			<i>nepun</i> Zw1759 289, 23 <i>pun</i> VVK1868 25 <i>pūna</i> S. Dauk.
žūti	<i>zuwanczus</i> Mž 453 ₁₅ <i>prazuwancza</i> MT 168,2–3 <i>prazuwanczuiu</i> MT 172,6 <i>żuwuntius</i> (mus) MK1794 17	<i>tepraβuft</i> Mž 525 ₁₉	<i>pražun</i> MK1794 6 <i>žun</i> MK1794 6, <i>žununti</i> (musu žiamy) MK1794 19 <i>žūna</i> D. Pošk.

2.3.1. Veiksmažodžių, kurių šaknis baigiasi sonantais *j* ir *v*, morfologinė esamojo laiko struktūra tirtuose žemaitiškuose raštuose pati margiausia: paliudytos gretutinės intarpinės ir *sta* kamieno formos, kartais net to paties autoriaus raštuose, pgl. *tepraβuft* Mž 525₁₉ || *zuwanczus* Mž 453₁₅, *padziuft* Mž 62₁₉, *padzūstanti* MT XLVII,11–12, (tegl) *pridziuft* SG II 61,5 || *džiūwanti* SG1646 II 55,14. Be to, minėtą finalę turintys veiksmažodžiai greta intarpinių ir *sta* kamieno formų vėlesnių autorių darbuose turi jau paliudytas *na* kamieno formas: vienintelė *na* kamieno forma aptikta *Ziwate*, pgl. *nepun* Zw1759 289, 23, vėlesnio laikotarpio raštuose šių formų aptinkama jau dažniau – *Kozoniuje* (1794) veiksmažodžio *žūti na* kamieno forma užfiksuota tris kartus, pgl. *pražun* MK1794 6, *žununti* MK1794 19, *žun* MK1794 6 (beje, paliudyta ir šio veiksmažodžio intarpinių formų), o XIX a. raštuose (D. Poškos, Valančiaus, Daukanto darbuose) aptinkama beveik vien aptariamų veiksmažodžių *na* kamieno formų (išskyrus Daukanto paliudytas gretutines lytis *išdžiūna* || *džiūst*).

2.3.2. Dabartinėse žemaičių tarmėse ankstesnes intarpines formas nurungė visame žemaičių (tam tikrais atvejais – net ir gretimų vakarų aukštaičių) plote įsivyravusios aptariamų veiksmažodžių *na* kamieno formos *gyna*, *džiūna*, *griūna*¹⁰, *pūna*, *kliūna* (LKA 1991, 91; ŠVŽŽ, ŠRDŽ, KretŽ). LKA duomenimis (1991, žem. 88), veiksmažodžio *pūti* gretutinių *sta* kamieno ir intarpinių formų *pūna* || *pūsta* užfiksuota Šilalės ir Šilutės apylinkėse. Apie Klaipėdą, Šilutę, Telšius, Šilalę, Tauragę vartojamos dvejopos veiksmažodžio *žūti* morfologinės lytys *žūna* || *žūsta* (LKA 1991, 91).

¹⁰ Apie Šilutę ir Raseinius užfiksuotos gretutinės formos *griūva* || *griūna* (LKA 1991, žem. 88).

CVS tipas

5 lentelė

Veiksmažodis	Intarpas	<i>sta</i> kamienas	<i>na</i> kamienas
gesti	<i>ifchgefa</i> MT 259v,14		
tižti		<i>tinžta</i> S. Dauk.	

Analizuojamuose žemaitiškuose raštuose veiksmažodžiai, kurių šaknis baigiasi sprogstamuoju priebalsiu, paliudyti labai negausiai – iš šešių užfiksuotų veiksmažodžių (plg. *gesti* „nykti ugniai, šviesai; blėsti“, *gniūžti* „linkti; smukti; kniubti; glebti; silpnėti; mažėti, slūgti“, *klusti* „klausyti, darytis klusniam“, *mišti* „jungtis draugėn, maišytis; sutrikti“, *tižti* „darytis skystam, skysti, leistis, minkštėti, glebti“, *visti* „veistis, daugintis“) esamojo laiko formą turi tik du veiksmažodžiai. Vaišnoro *Margaritoje* paliudyta intarpinė forma *ifchgefa*, kurią atliepia ir kitų XVI–XVII a. senųjų raštų duomenys, plg. *gensa* BBSal 31, 18, *gėfa* DP 567,12, ne *gisunty* PS I 7. Vėlesnio laikotarpio raštuose šis veiksmažodis turi jau *sta* kamieno struktūrą¹¹, plg. *Lempa apgęsta* CII656, *Meilės liepsna musyse vis bėganti neišgęsta* Ns1858,3, *Kol savimi parvelki, dvasia apgęsta (uždūsti)* Žem. Daukanto raštuose paliudyta dvigubos morfologinės struktūros forma *tinžta*, kurią atliepia ir dabartinių šiaurės žemaičių duomenys (žr. žemiau).

Dabartinėse žemaičių patarmėse fiksuojama tik naujesnioji dvigubos morfologinės struktūros forma *gęsta*. LKŽ duomenimis, kitų veiksmažodžių, užfiksuotų analizuojamuose raštuose, esamojo laiko struktūroms būdinga geografinė distribucija: intarpinės formos *gniūnža*, *miņša*, *viņsa*, *tiņža* dominuoja pietų žemaičių plote, o šiaurės žemaičiuose labiau paplitusios dvigubos morfologinės struktūros lytys *gniūžta*, *tįžta*, *mỹšta*, *vỹsta*. LKA duomenimis, gretutinės esamojo laiko formos *miņša* || *miņšta* užfiksuotos apie Plungę, Telšius, Klaipėdą, taip pat Šilalės ir Kelmės apylinkėse (1991, 94; dar žr. Konstantinova 1986, 101).

Išvados

1. Tirtuose senuosiuose raštuose trumposios šaknies intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių morfologinė struktūra glaudžiai siejasi su veiksmažodžio šaknies konsonantine struktūra: *CVT* ir *CVS* tipo veiksmažodžių

¹¹ Toks morfologinės struktūros pasikeitimas susijęs su natūraliu veiksmažodžio sistemos kitimu: nykstant intarpui, įforminusiame savaiminio veiksmo reikšmę, morfologinė veiksmažodžio struktūra darosi nebeskaidri, todėl reikia papildomo morfologinio žymiklio (šiuo atveju – formanto *sta*), kuris galėtų įtvirtinti mutatyvinę reikšmę (žr. Mikašauskienė 2018, 62–63).

struktūra reguliari ir dėsninga – paliudytos tik intarpinės formos, išskyrus veiksmažodžius *stipti* ir *tižti*, kurie Daukanto darbuose paliudyti kaip *sta*-kamieniai. *CVR* tipo veiksmažodžių struktūra priklauso nuo konkretaus priebalsio, kuriuo baigiasi veiksmažodžio šaknis: veiksmažodžiai, šaknies finalėje turintys sonantus *m* ir *n*, priklauso *sta* kamieniui, tokia struktūra būdinga ir veiksmažodžiams, kurių šaknis baigiasi sonantais *l* ir *r* – šių veiksmažodžių morfologinės struktūros įvairavimas užfiksuotas tik Valančiaus raštuose, plg. *kila* VPJ1869 82 || *pakilst* VVK1868 59. Didžiausias morfologinės struktūros įvairavimas būdingas veiksmažodžiams, kurių šaknis baigiasi sonantais *v* ir *j*: ankstyvesnio laikotarpio (XVI–XVII a.) raštuose šių veiksmažodžių esamojo laiko formų konstrukcinio įvairavimo modelis buvo intarpas || intarpas + *sta*; o XVIII–XIX a. raštuose šis modelis pasipildė dar vienu konkuruojančiu nariu: intarpas || intarpas + *sta* || *na* kamienas.

2. Sprendžiant iš tirtos empirinės medžiagos duomenų, ankstyviausia (beje, vienintelė) *na* kamieno forma *nepun* aptikta *Ziwate* – XVIII a. vidurio šiaurės žemaičių kretingiškių raštijos paminkle. Vėlesnio laikotarpio (ir jau ne tik šiaurės žemaičių) raštuose šio kamieno pavyzdžių aptinkama vis daugiau. Tirtuose raštuose aptikta tik vokalinę finalę turinčių veiksmažodžių *na* kamieno formų. Darytina prielaida, kad *na* kamieno ekspansija žemaičių tarmėje vyko pamažu, konkuruojant kelioms formoms – XVIII a. pabaigoje *na* kamienas dar nebuvo tvirtai įsišaknijęs šiaurės žemaičių plote, nes rungėsi su intarpinėmis formomis, plg. Mykolo Karpavičiaus paliudytas lytis *žun* MK1794 6, *žununtis* (musu *žiamy*) MK1794 19 || *žuwuntius* (mus) MK1794 17, taigi tai galėjo būti gana ankstyva šio kamieno egzistavimo fazė.
3. Aptariamų veiksmažodžių morfologinė struktūra ir dabartinėse žemaičių patarmėse koreliuoja su veiksmažodžių finalės tipu: antai *CVT* tipo veiksmažodžiai intarpiniai, *CVS* tipo veiksmažodžių intarpinės formos vartojamos pietų žemaičių, o *sta*-kamienės – šiaurės žemaičių plote. *CVR* tipo veiksmažodžių gretutinėms formoms būdinga geografinė distribucija priklausomai nuo konkretaus sonanto tipo, kuriuo baigiasi veiksmažodžio šaknis: veiksmažodžiai, šaknies finalėje turintys *m* ir *n*, yra *sta*-kamieniai, sonantais *l* ir *r* besibaigiantys veiksmažodžiai šiaurės žemaičiuose yra *sta*-kamieniai, pietų žemaičiuose dominuoja *na* kamieno formos. Veiksmažodžiai, kurių šaknis baigiasi balsiu, visame žemaičių plote turi dominuojančias *na* kamieno formas, nors pietų ir vakarų žemaičių plote užfiksuota gretutinių *sta* kamieno, rečiau – intarpinių formų.

Literatūra ir šaltiniai

- Aleksandravičius, Palionis 1998 – Juozas Aleksandravičius, Jonas Palionis [Rec.:] „Aleksas Girde-
 nis, Danutė Girde-
 nis, 1759 metų ‘Ziwato’ indeksas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos
 institutas, 1997, 462 p.“. *Baltistica*, nr. 33 (1), 126–129.
- Balčiūnienė 2007 – Asta Balčiūnienė. *Kupiškėnų tarmės intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai*.
 Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Bukantis 2002 – Jonas Bukantis. Žemaičių kalba šiandien ir jos išlikimo perspektyvos. *Žemaičių
 žemė*, nr. 2, 12–13.
- Girdenis 1972 – Aleksas Girdenis. Baltiškųjų *tj, *dj refleksai 1759 m. ‘Žyvate’. *Baltistica*,
 nr. 8 (2), 173–191.
- Girdenis 1997 – Aleksas Girdenis, Danutė Girde-
 nis. 1759 metų ‘Ziwato’ indeksas. Vilnius:
 Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Girdenis, Pabrėža 1998 – Aleksas Girdenis, Juozas Pabrėža. *Žemaičių rašyba*. Vilnius, Šiauliai:
 Žemaičių kultūros draugijos redakcija.
- Grinaveckis 1967 – Vladas Grinaveckis. Priebalsių j, v, n išnykimas, pridėjimas ir įterpimas žemai-
 čių tarmėse. *Baltistica*, t. 3, nr. 2, 161–169.
- Kapsevičienė 2002 – Vitalija Kapsevičienė. Morfologinė intarpinių ir *sta*-kamienių veiksmažodžių
 (*griūva, gyja* tipų) struktūra senojoje lietuvių raštijoje. *Vārds un tā pētīšanas aspekti: Rakstu
 krājums*, nr. 6. Liepāja.
- Kapsevičienė 2003 – Vitalija Kapsevičienė. Morfologinė intarpinių ir *sta*-kamienių veiksmažodžių
 (*kyla, byra* tipų) struktūra senuosiuose lietuvių raštuose. *Tiltai, priedas*, nr. 14: *Vakarų Baltų
 kalbos ir kultūros relikvai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kazlauskas 2000 – Jonas Kazlauskas. *Rinktiniai raštai I: Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. Vilnius:
 Mintis.
- Kiseliūnaitė 1991 – Dalia Kiseliūnaitė. *Šakninių veiksmažodžių struktūros įvairavimas baltų kalbose*.
 Vilnius: Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Rankraštis.
- Konstantinova 1986 – Dalia Konstantinova. Infiksālo verbu struktūra lietuviešu un latviešu valo-
 das izloksnēs. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas vēstis*. Rīga: Zinātne, T. 8 (469), 99–105.
- Kretž – J. Aleksandravičius. *Kretingos tarmės žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla,
 2011.
- LKA – *Lietuvių kalbos atlasas. Morfologija*, t. 3, ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mokslo, 1991.
- Mikašauskienė 2015 – Raimonda Mikašauskienė. Trumposios šaknies intarpinių ir *sta* kamieno
 veiksmažodžių (CVR tipas) morfologinė struktūra XVI–XVII a. raštuose. *Res Humanitariae*,
 nr. 17, 28–39.
- Mikašauskienė 2018 – Raimonda Mikašauskienė. *Intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai senojoje
 lietuvių raštijoje*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Klaipėdos universitetas.
- MK1794 – Mykolas Karpavičius. *Kozonius*, 1794. Prieiga internetu: [http://www.atmintis.mb.vu.
 lt/kolekcijos/VUB01_000394043](http://www.atmintis.mb.vu.lt/kolekcijos/VUB01_000394043)
- MT – Simonas Vaišnoras. *Margarita Theologica (Žemčiūga Teologiška)*, 1600. Prieiga internetu:
<http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=36>
- Mž – Dominykas Urbas. *Martyno Mažvydo raštų žodynas*. Vinius: Mokslo ir enciklopedijų leidy-
 kla, 1996.
- Pakalniškienė 1993 – Dalia Pakalniškienė. *Lietuvių kalbos intarpiniai ir sta-kamieniai veiksmažo-
 džiai*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Rankraštis. Vilnius.
- Pakalniškienė 1996b – Dalia Pakalniškienė. Naujausias intarpinių ir *sta*-kamienių veiksmažodžių
 sluoksnis: imitatyvai. *Baltistica*, nr. 31 (1), 49–52.

- Pakalniškienė 1997 – Dalia Pakalniškienė. Senosios balsių kaitos atspindžiai intarpinių veiksmožodžių šaknyse. *VIII tarptautinio baltistų kongreso „Baltų kalbos XVI ir XVII amžiuje“ pranešimų tezės*. Vilnius, p. 108–109.
- Pakalniškienė 2000 – Dalia Pakalniškienė. Lietuvių kalbos intarpiniai ir *sta*-kamieniai denominatyvai. *Tiltai, priedas* nr. 1: *Veiksmožodžio raidos klausimai*. Klaipėda, p. 71–89.
- Pakalniškienė 2004 – Dalia Pakalniškienė. Bendrieji baltų kalbų veiksmožodžiai. Morfologinė struktūra. *Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums*, nr. 8. Liepāja, l. 201–210.
- Petreikis 2009 – Tomas Petreikis. Regioninės knygos apibrėžtis ir samprata (Žemaitijos knygos pavyzdžiu). *Knygotyra*, t. 53, 85–111.
- SG1646 – Saliamonas Mozerka Slavočinskis. *Giesmės tikėjimui katolickam priderančios*, 1646. Prieiga internetu: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=10>
- StADWKI1823 – Simonas Stanevičius. *Apey darima walge ysz kiarpiu islandu / pagal datyrima Teodora Brandenbarga aptiekoriaus Mohilawe ant upes Dniëpra drauga daugiel draugiszcziu mōkitu*, 1823. Prieiga internetu: <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003331713>
- StDŽ1829 – Simonas Stanevičius. *Daynas žemaycziu / surynktas yr yszdutas par Symona Stanewicze*, mokslynynka literaturas yr gražiuju prytyrimu, 1829. Prieiga internetu: <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000047531>
- StH1823 – Simonas Stanevičius. *Historija šventa*, 1823. Prieiga internetu: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=60>
- StZP1829 – Simonas Stanevičius. *Szeszes pasakas Symona Stanewiczės žemaycze yr antras szeszes Kryžza Donalyczia lituwynynka prusa*, 1829. Prieiga internetu: <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0002920855>
- Subačius 1998 – Giedrius Subačius. *Žemaičių bendrinės kalbos idėjos. XIX a. pradžia*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- ŠRDŽ – V. Vitkauskas. *Šiaurės rytų dūnininkų šnektos žodynas*. Vilnius: Mokslo, 1976.
- ŠVŽŽ – B. Vanagienė. *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas A–O, P–Ž*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014; 2015.
- VPJ1863 – Motiejus Valančius. *Palngos Juze*. Vilnius, 1863. Prieiga internetu: <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0002993455>
- VVK1868 – Motiejus Valančius. *Wajku kningiele*. 1868. Prieiga internetu: <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0002982829>
- Zinkevičius 1966 – Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių dialektologija*. Vilnius.
- Zinkevičius 1974 – Zigmas Zinkevičius. S. M. Slavočinskio giesmyno (1646 m.) kalba. *Lietuvių kalbotyros klausimai*. T. XV: *Žodžių formos ir jų vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, p. 135–170.
- Zinkevičius 1978 – Zigmas Zinkevičius. M. Mažvydo raštų kalba. *Baltistica*, nr. 13 (2), 358–371.
- Zinkevičius 1979 – Zigmas Zinkevičius. M. Mažvydo raštų kalba. *Baltistica*, nr. 15 (1), 16–21.
- Zinkevičius 1988 – Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių kalbos istorija* T. 3: *Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslo.
- Zinkevičius 1990 – Zigmas Zinkevičius. *Lietuvių kalbos istorija*. T. 4: *Lietuvių kalba XVIII–XIX a.* Vilnius.
- Zw1759 – *Ziwas pona yr Diewa musu Jezusa Christusa, tay ira kielas yszganima*, 1759. Faksimilinių leidimą parengė Aleksas Girdenis ir Petras Skirmantas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

Raimonda Mikašauskienė

MORPHOLOGICAL STRUCTURE OF SHORT-ROOTED INFIXED AND *STA*-STEM VERBS ATTESTED IN THE OLD SAMOGITIAN SCRIPTS

Summary

The present article focuses on the morphological structure of the present tense forms of short-rooted infixated and *sta*-stem verbs attested in the old Samogitian scripts dating back to the 16–19th centuries. The inventory of empirical data amounts to 67 verbs in question, however, only 35 of them have their present tense forms attested.

The analysis has shown that the morphological structure of the aforementioned verbs in the Samogitian writings displays a clear correlation with the consonantal structure of the root of the verb: the structure of verbs belonging to the types *CVT* and *CVS* is regular and iconic – only infixated presents have been found except for verbs *stipti* and *tižti* which belong to the *sta* stem in the works of Simonas Daukantas. The structure of present tense forms of verbs ending with sonants (*CVR* type) is widely preconditioned by a particular type of sonants closing the verb root: the verbs ending in sonants *m* and *n* as well as *l* and *r* belong to the *sta* stem, except for competing forms *kila* VPJ1869 82 and *pakilst* VVK1868 59 attested by Motiejus Valančius. The widest variation of morphological structure is notable among verbs ending in sonants *v* and *j*: in the earliest scripts investigated (which date back to the 16–17th centuries) the model of constructional variation is infix || infix+*sta*, while in the writings of the 18–19th centuries this model is complemented by one more constructional rival, *na* stem in particular.

The collected empirical data reveals that the earliest form belonging to *na* stem was attested in *Ziwatas*, which was written in Northern Samogitian dialect of Kretinga and which dates back to the end of the 18th century. The later Samogitian scripts exhibit a subsequent rise in the use of *na* stem forms, however, only the verbs ending in sonants *v* and *j* display this structure. A general assumption can be made that the expansion of *na* stem was but gradual – at the end of the 18th century *na* stem forms were still competing with the infixated forms in the Northern Samogitian dialect, so it can be inferred that the 18th century was still an early stage of the existence of this stem.

The morphological structure of the verbs in question correlates with the type of the final consonant closing the verb root in contemporary Samogitian dialect as well: the verbs of *CVT* type are also infixated, while verbs of *CVS* type have

infixated forms used in Southern Samogitia and *sta* stem forms in Northern part of this dialect. The verbs of *CVR* type display competing forms which are geographically distributed: the verbs ending in sonants *m* and *n* exhibit *sta* stem forms, those ending in *l* and *r* have their *sta* stem forms used in Northern Samogitia, whereas *na* stem forms predominate in the Southern part of Samogitian dialect. The verbs ending in sonants *v* and *j* have *na* stem forms used in the whole region of Samogitia, though in Northern and Southern parts of this dialect competing *sta* stem forms (more rarely – infixated forms) have been attested as well.